

ADALÉKOK A SANCTIO PRAGMATICA ÉRTELMEZÉSÉHEZ A MAGYAR KÖZJOG SZEMPONTJÁBÓL.

— Második közlemény. —

És most nézzük a második kételyt s támadási alapot.

Igen gyakran halljuk említeni, hogy az 1848. évi törvények előbeszédébe a sanctio pragmatica véletlenül tévedt oda, elnézésből avagy gondatlanságból. Ezt a magam részéről nem hiszem, nem merném elhinni az előzmények után, ismerve azokat az egyéneket, kik 1847/48-ban irányadóknak voltak tekinthetők.

Az 1847. évi ellenzék »Ellenőr« című almanachja, mint már fentebb említettem, a sanctio pragmaticát szentnek mondja. Az 1847. évi ellenzéki nyilatkozat határozottan és szószerint ezt tartalmazza: *»nem fogunk mi ezen működésünkben soha megfélekedezni azon viszonyokról, melyek közöttünk s az ausztriai örökös tartományok között a pragmatica sanctio értelmében fönállanak . . .«*

Pestmegye 1847. évi követi utasítása az Ausztriával való viszonyok tekintetében . . . *az 1723 II t.-cz. által szentesített pragmatica sanctio fentartásának szükségét különösen szem előtt tartandónak véli . . .* Kossuth maga ezzel az utasítással ment az országgyűlésre, ha tehát Kossuthnak kételyei lettek volna, bizonyos, hogy ily utasítás alapján nem ment volna az országgyűlésre.

Kossuth 1848. évi márczius 3-án így szól: *»már midőn az országgyűlés elején a válaszfölriratot indítványoztam, kötelességemnek éreztem hazánk állapotának taglalásába bocsátkozni úgy saját belügyeink, mint azon viszonyok tekintetében, melyek a pragmatica sanctio következtében köztünk s az ausztriai császári birodalom közt fönforognak.« . . .*

A fölrirati javaslatban : *»a pragmatica sanctiónál fogva kedvelt kapcsokkal hozzánk fűzött birodalomról«* szól, majd később

megemlíti »a *pragmatica sanctiónál* fogva velünk egyesült birodalmat.«

1848. márczius 31-én Kossuth így beszél: »a legtisztább hűség alapján állunk az uralkodóház irányában, mely Ausztriának is trónján ül, s hogy ebből oly kapocs és viszony következik, melynél fogva némi közös intézkedések mindaddig kikerülhetlenek, míg a *pragmatica sanctio* kapcsa fönnáll. Ha e szempontot, hogy t. i. nem az elszakadás, hanem a *pragmatica sanctio* terén állunk, szem elöl nem tévesztjük, fel fogjuk találni a kellő tájékozást. E beszéd folyamán újból hangoztatta Kossuth, hogy »a *pragmatica sanctiónál* fogva tagadhatatlan, vannak kötelezettségeink«.

Az 1848. évi törvények megtámadott előbeszéde így hangzik : »az ország . . . Karai és Rendei . . . nem késtek . . . figyelmüket azokra fordítani, miket az összes magyar népnek jogban és érdekekben egyesítése, — *az ország törvényes önállása — s függetlensége; a pragmatica sanctio által vele válhatlan kapcsolatban álló tartományok iránti törvényes viszonyai;* — a nemzet alkotmányos életének, a kor igényei, s körülmények sürgős volta által szükségelt kifejtése . . . megkívánt.« . . .

Semmi egyéb ez, mint *legalizálása* az ellenzéki nyilatkozat, — a pestmegyei utasítás — és Kossuth 1848. márczius 3. és 31-iki alapvető beszédeiben letett fölfogásnak.

És mi most ebből a legegyszerűbb logikai következmény? Az, hogy nálunk 180 év óta *sanctio pragmatica* alatt nem az 1713. évi »Hausgesetz«-et értik, hanem annak az 1723: L, II, III. törvény cikkelyekbe iktatott lényegét, hogy 1837/48-ban — egy pillantást vetve alkotmánytörténelmünkre, — mást nem is érthettek ez alatt: továbbá, hogy ettől sem 1861-ben, sem 1847-ben nem tértek el és végül, hogy a *sanctio pragmatica* nemcsak az uralkodó személybeni azonosságát de egyéb kötelekeket is jelent s hogy ez alapokon az 1847/48—1865/68. évi országgyűlések alkotásai közt elvi eltérés nincs.

A harmadik kétely és támadás célja a *sanctio pragmatica*t előzményében már mint lehetetlent bemutatni, hogy az ennek kapcsolatában s kiegészítésül alkotott 1867 : XII. törvény-cikkelytől a *legalis basis* elvonassék.

Ezt a támadást Kossuth kezdette, — iratai (II. k. 255. s. k. I.) megjelenése előtt. Erre eddig senki nem reflectált, senki nem felelt, pedig megczáfolása igen könnyű.

Kossuth utal arra, hogy »annak a pragmatica sanctionak, mint »Hausgesetz«-nek is megvan a maga történelme« . . . ez utalás főleg arra vonatkozik, hogy III. (VI-ik) Karoly I-ső Ferdinánd végrendeletét meghamisította. Kossuth Hormayrra hivatkozik, mint főforrásra. De mindenek előtt az merül föl, mint igen súlyos kérdés, vajjon komolyan számbavehető író-e Hormayr vagy sem. Erre nézve a felelet következő. Hormayr a XIX. század első tizedében osztrák udvari hivatalnok volt, s mint ilyen fordult meg az udvari levéltárban. 1813-ban valami conflictusa volt hg. Metternich cancellárral, ki őt Munkácsra internáltatta, a hol tizenhárom hónapot töltött. 1816-ban újból udvari álláshoz jutott. 1828-ban I. Lajos bajor király meghívására Münchenbe ment s ott fényes állást töltött be. Hormayr műveit Metternichel való conflictusa után Ausztria s a Habsburg dynastia ellen való mérhetlen ellenszenv jellemzi. Hormayr adatai tehát ily kényes kérdésben igen óvatosan fogadhatók el s mindenesetre éles bírálatnak vetendők alá.

Ezek után a Kossuth-Hormayr-féle állítások igaz becstét megismerendő, vissza kell mennünk Mária Terézia trónraléptéig.

A történelemből tudjuk, hogy Mária Terézia úgyszólván atyja III. (VI.) Károly halála után (1740) azonnal elfogadta a ministerek s a fölöttes hatóságok hódolatát, mint Magyar- és Csehország királya s mint Ausztria főhercege; azt is tudjuk, hogy ez időtájt az osztrák terület különböző helyein úgy látszik a bajoroktól szított zavargások voltak. Bécsben ezek főleg egy nem igen kedvelt tisztviselő ellen irányultak. De mindezeknek igen csekély jelentősége lehetett, mert Zeno velenzei követ, már 1740. november 19-én ezt írja haza, hogy: »sikerült a népeket meggyőzni, hogy saját érdekük kívánja az oszthatlan monarchia együttmaradását. A meddig ez a szellem uralkodni fog, számítani lehet a kormány tartós nyugalma és egységére.«

Időközben a bajor választófejedelem is megtette azt a lépést, a melylyel már rég fenyegetődött, de e lépésnek kellő sikere nem volt. Október hó utolsó napjaiban (1740.) gróf Perusa, bajor követ a ki már előzőleg és ismételve kérte, hogy I. Ferdinánd végrendeletét megszemlélhesse, hivatalosan azzal a formális nyilatkozattal állott elő, hogy I. Ferdinánd akként végrendekezett, hogy az esetre, ha három fia, Miksa, Ferdinánd és Károly főörökösök nélkül múlnának ki, legidősebb leánya Anna, V. Albrecht bajor herceg nője legyen országainak, t. i. Magyar-

s Csehországoknak és Ausztriának örököse. (E végrendelet a magyar közjog értelmében hatálytalan, ily rendelkezési joga a magyar királynak soha nem volt s nincs jelenleg sem.) VI-ik Károly személyében I. Ferdinánd utolsó fileszármazója is kimúlt, így tehát a bajor álláspont szerint Anna főhercegnő maradékainak joga föléledt. Károly Albert, az akkori bajor választó, kijelentette tehát, hogy mindeme jogokat igénybe veszi s fölszólította a Bécsben accreditált összes külföldi követeket, hogy Mária Teréziával minden diplomatiiai érintkezést szakítsanak meg s őt másnak, mint Toscana nagyhercegnőjének, ne tekintsék.

Ez volt gróf Perusa nyilatkozatának lényege, a melyet Robinson angol nagykövethez szóbelileg intézett. Különös azonban az egész bajor föllépésben az, hogy a választófejedelemnek ily fontos igényeit szóbelileg s minden megokolás nélkül terjesztik elő. Maga az első támadás is, mindjárt VI. Károly halála után, csak szóbelileg történt. Gróf Sinzendorf, mint Robinson jelentéseiből tudjuk, azonnal írásban kívánta magának mindazt adatni, habár csak emlékezete támogatására. Ennek folytán néhány nappal később, 1740. november hó elsején a templomból való visszatérése alkalmával kapott is egy lepecsételt papírcsomagot minden fölírás nélkül. A csomagot gróf Perusa egyik szolgálója hozta, a ki a titkár után tudakozódott, de a csomagot letette a portásnál. A boríték fölnyitása alkalmával gróf Törringnek egy francia nyelven írt levele tűnt elő, a mely 1740. október 21-ről kelezve, gróf Perusához volt intézve az emelendő óvás tárgyában. Hasonló komoly ügyben ildomtalanabbul eljárni már nem is lehetett. Legegyszerűbb módja lett volna a bajor választó akadémikuskodásait egyszerre s mindenkorra lehetetlenné tenni, az által, hogy I. Ferdinánd végrendeletét fölmutatják, a melyre hivatkozás történt, de III. Károly (VI.) erre nem volt reábirható. 1740. évi november hó 3-án végre ünnepies módon ez is megtörtént. A jelölt nap estéjén gróf Sinzendorf meghívására ennek lakásán összejöttek Oroszország, Anglia, Poroszország, Hannover és Szászország követei, úgy Stahremberg és Harrach osztrák miniszterek, azonfelül báró Bartenstein államtitkár a végre, hogy a kérdéses okmányokat személyesen megtekintsék. Ekkor fölmutatták I. Ferdinándnak 1543. évi január 1-én kelt végrendeletét s az ezt kiegészítő 1547. február 4-én kelt fiókvégrendeletét. A végrendeletben általánosan a következők fordultak elő: »Begebe sich aber das nach dem Willen des Allmächtigen, unser freundliche liebste Gemahel

und all unsrer Sune vergiengen — So soll aus unsern verlassnen Töchtern aine obbemeltes Kunigreich Hungern und Behem samt desselben anhengigen Landen als rechte Erbin innhaben und besitzen.« — A fiókvégrendelet pedig a kétségessé tett tételre nézve így hangzik: »Und nachdem wir in vilbenannten unserm Testament gesetz und geordnet haben, Wo allen unsere geliebte Sone one Eeliche leibs Erben abgiengen, das alsdann aus unsern Töchtern aine«. . . stb. Az eredetiben tehát ez állott »*Eeliche leibs Erben*«, — míg a Münchenben levő másolat »*mänliche Leibserben*«-ről emlékezik, bizonyos tehát, *hogy a másolat hamisítvány*, a mely véleménynek osztrák részről mindjárt még azon napon kifejezést is adtak s a hamisítónak Kurpfaltz egykori bécsi követet, bizonyos b. Hartmannt neveztek meg. Perusa grófnak legyen megbocsátva, hogy a hamisítványt eredetinek vélelmezte s kétségbeesetten igyekezett, hogy ennek nyomait fölfödözze. 1740. november 4-én neki is felmutatták az okmányokat, úgy mint előzőleg a francia követnek. Perusa most azt kérte, hogy úgy a végrendelet, mint a fiókvégrendeletnek egészbeni lemásoltatása engedjék meg neki, ezt az engedélyt is megnyerte. Az udvari cancellaria egy külön szobájában 1740. november hó 8-tól 13-ig folyt a másolás s ezzel egy Münchenből ide hívott Delling nevű tanácsos foglalkozott, Schneller császári tanácsos pedig összehasonlította.

Három nappal utóbb a munka elkészülte után, 1740. nov. 17-én újból megjelent Perusa és az eredetiek felmutatását követelte, mi ismét megtörtént, ekkor azután Perusa kezébe vette az okmányt s azt mindenkép a legfigyelmesebben szemléigette s mint Schneller értesít, az »*Eeliche leibs Erben*« szavaknál az okmányt még a napvilág felé is fordította, hogy valamely törlésnek vagy vakarásnak a nyomait fölfedezhesse, talált is ott néhány fehéres vonalt, némi szennyomokat, a mi azonban minden pergamenten elő szokott fordulni, *de be kellett ismernie, hogy ott törlésnek vagy vakarásnak nyomai nincsenek*. Ennek daczára Mária Terézia trónfoglalása ellen óvást emelt s 1740. nov. 19-én Bécsset elhagyta.

Alig szükséges megemlíteni, hogy e morális előny Mária Terézia ügyére nézve akkori szorongatott állapotában jótékony hatású volt.

Újabban Heigel C. Th. német történetíró is megszemlélte ez okmányokat s azokat kétségtelen s minden gyanútól ment

valódiaknak állítja. (L. C. Th. Heigel. Der österreichische Erbfolgestreit und die Kaiserwahl Karls VII. Nördlingen 1877. 324.1.)

Most azonban ismerjük meg a bajor választó indokait s lássuk, hogy helyesen járt-e el vagy sem. Ismeretes történelmi tény, hogy a milyen erélylyel működött VI. Károly a sanctio pragmatikának elismertetésén, épen úgy áskálódott ellene az akkori bajor választó Max Emanuel († 1726.). Ő már fiát Károly Albertet gyermekkorában arra tanította, hogy ha a császár (VI. Károly) fiörökösök nélkül múlna ki, a Wittelsbachok lesznek a legitim örökösök. Ennek daczára 1725-ben a bajor választó maga, 1722-ben pedig, midőn Károly Albert I. József leányát Mária Amáliát nőül vette, az ifjú pár mondott le eskü alatt minden jogairól s elismerték a sanctio pragmaticát. Azonban köztudomású, hogy úgy Max Emánuelnek, mint Károly Albertnek Franciaország állott a háta mögött. A Bourbonoknak, különösen pedig XIV. és XV. Lajosnak politikai célzata — és pedig állandóan — Németország s a Habsburgok gyöngítése volt s e céljokat soha jobban nem valósíthatták volna meg, mint 1740-ben, midőn egy ügyes húzással úgy a Habsburgokat, mint Németországot lehetetleníteni vélték. E politika hamisította meg I. Ferdinánd végrendeletét s ez törette meg Károly Albert esküjét.

Károly Albert ugyan mint VII. Károly német császár lett s 1741-ben hadat viselt Mária Terézia ellen, e háborúban neki a szerencse nem kedvezett, de mint német császár halt meg 1745. január hó 20-án. Fia és utóda III. Miksa József választófejedelem már 1746. április 22-én Füssenben békét köt Mária Teréziával, mely alkalommal a pragmatica sanctiót ünnepélyesen elismerte s ezzel minden képzelt s kétséges jogairól lemondott. Ezzel a ténnyel azután megsemmisül minden combinatio, mely a sanctio pragmaticát Münchenen keresztül akarja desavouálni Erre ma már politikai következtetést alapítani nem lehet.

Mi magyarok pedig ismerve azt, hogy III. Károly a pragmatica sanctio törvénybe iktatásakor a legszigorúbb alkotmányos formákban járt el, ezzel elégedjünk meg, mert tudjuk, hogy: »a pragmatica sanctio az akkori Európában majdnem végzetszerű ellenszenvet költött, mert Európa akkori államférfiai látták, hogy a pragmatica sanctio alapján Magyarország és Ausztria közt létrejött viszony az egész monarchia erejét és hatalmi állását nagyban növelni fogja. Ez volt (1526. óta) az első politikai tény Magyarország részéről, mely őt internationalis összeköttetésbe

hozta Európával, ez azon szerződés, mely azóta is mindig szálka volt a többi európai államok szemében, melyek Ausztria állását gyöngíteni akarták. (Ez volt Kossuth czélzata is 1849. után.) *Lehetetlen tehát, hogy ezen kapocs a magyar államra nézve üdvös ne legyen mindaddig, míg mellette nemzetünk államjogi onállása és ezeréves alkotmánya fönnállhat.*« (Gr. Szirmay Ferencz a képviselőház 1869. V/21. ülésén.)

Dr. Horváth János.